

ULF BERNITZ, LARS OXELHEIM &
THOMAS PERSSON (REDAKTÖRER)

Välfärdsgapet – EU:s sociala utmaning

EUROPAPERSPEKTIV 2015

ÅRSBOK FÖR EUROPAFORSKNING INOM
EKONOMI, JURIDIK OCH STATSKUNSKAP

SANTÉRUS
FÖRLAG

Innehåll

Förord • 7

Inledning • 9

Anna-Sara Lind

EU-medborgarnas sociala rättigheter • 23

Ann-Cathrine Jungar

Högerpopulistiska partier och EU-politikens inriktning • 51

Joakim Ruist

Välfärdsgapet och den fria rörligheten • 89

Johan Bo Davidsson

Eurokrisen och EU:s nya arbetsmarknadspolitik • 111

Lars Magnusson och Sofia Murhem

EU:s sociala dialog 1985–2015: Har den spelat ut sin roll? • 137

Jenny Julén Votinius

Ungdomarna och arbetsrätten i krisens Europa • 163

Jaan Paju

Den nationella socialförsäkringens framtid i EU • 191

Martin Ljunge

Tillitens roll för skillnader i hälsa och välbefinnande i EU • 221

Nicholas Charron och Bo Rothstein

Social tillit i Europas regioner • 245

Presentation av författare och redaktörer • 267

Tillitens roll för skillnader i hälsa och välbefinnande i EU

av Martin Ljunge

Det finns stora skillnader i välbefinnande och välbefinnande mellan olika länder i EU och även inom medlemsländerna. Socialt kapital och i synnerhet tillit har pekats ut som en viktig faktor bakom social och ekonomisk utveckling. De skillnader som uppdragats i samband med den ekonomiska krisen kan ses som påminnelser om de strukturella skillnader som föreligger mellan länderna i EU. Det är t.ex. möjligt att den goda utvecklingen i EU:s sydliga periferi sedan den gemensamma valutan var en parentes och att de underliggande strukturella skillnaderna mellan länderna åter formar utvecklingen. En sådan underliggande skillnad är det sociala kapitalet och den sociala tilliten som skiljer sig markant inom EU.

Den övergripande frågan för denna bok är om de ekonomiska och sociala skillnaderna inom EU – det välbefinnandegap som titeln pekar på – är på väg att permanentas, eller om de kan och bör motverkas med politiska åtgärder. Jag belyser i kapitlet hur ny forskning kan ge svar på hur skillnader i hälsa och välbefinnande kan minskas. Fokus ligger på en ansats som kan utröna den kausala riktningen på sambanden mellan tillit, hälsa, och välbefinnande. Jag finner tydliga bevis för att tillit främjar hälsa och välbefinnande. Resultaten pekar på vikten av att främja tillit bland EU-medborgare som ett led i att motverka effekterna av den ekonomiska krisen och de strukturella skillnaderna mellan medlemsländerna.

Kapitlet är uppdelat i ett antal avsnitt. Först diskuterar jag vad tillit är och hur den skiljer sig geografiskt i EU och världen. Nästa avsnitt presenterar den ansats jag utvecklat i min forskning: att studera barn till invandrare och hur dessas tillit, hälsa, och välbefinnande kopplas till förhållanden i föräldrarnas härkomstland. De följande två

avsnitten presenterar hur tillit bland barnen formas beroende på förhållande i moderns respektive faderns födelseland. Nästföljande två avsnitt studerar hur tillit påverkar först hälsa och sedan arbetsutbud och välbefinnande. Det sista avsnittet summerar resultaten och diskuterar implikationer för politiken i EU och medlemsländerna.

Tillit - vad är det?

Skandinavien är världsledande i tillit. Sverige, Norge, Danmark och Finland innehar de fyra tätplaceringarna bland världens länder. Det är något som utmärker oss gentemot resten av världen. Vi är även samhällen som är socialt och ekonomisk välutvecklade, rimligen delvis som en följd av vår höga tillit. Den höga utvecklingen bidrar även till att upprätthålla tilliten.

Vad menar vi med tillit? Det finns många aspekter på tillit. Den som rönt mest uppmärksamhet och har starkast koppling till god utveckling är allmän eller social tillit. Med det menas tilliten till folk i allmänhet, dvs. individer som man inte har någon direkt relation till. Dessa svaga band visar sig viktiga, och skiljer sig från starka band och specifik tillit till t.ex. familjen, släkten, grannar, eller polisen. Jag fokuserar på den allmänna tilliten.

Hur mäter vi tillit? Den mäts oftast genom en enkätfråga som lyder "Skulle du säga att man i allmänhet kan lita på de flesta människor eller att man inte kan vara nog försiktig när man har att göra med andra människor?" Svaret att man i allmänhet kan lita på de flesta människor tolkas som att individen har hög tillit.

Det kan kanske tyckas svårt att jämföra en sådan fråga som den om tillit till människor i allmänhet mellan olika länder. Uppfattas frågan på liknande sätt i olika kulturer? Det är så klart omöjligt att veta exakt hur den uppfattas runt jorden men den verkar dock fånga viktiga skillnader. Länder där många säger att man i allmänhet kan lita på människor är också platser där tappade plånböcker med kontanter samt ägarens adress returneras till ägaren (sådana experiment har utförts), ofta med kontanterna. Länder med hög tillit har också låg korruption och diplomater som betalar sina felparkeringsböter.

Sett över den svenska befolkningen så säger två av tre att man i allmänhet kan lita på människor. I Italien är det hälften så många som uttrycker hög tillit. Norra Europa har högre tillit än södra Europa men lägre än Skandinavien. Östeuropa ligger lägre än Sydeuropa. Sett över världen ligger engelsktalande länder högt men lite efter Skandinavien. Afrika och Latinamerika ligger lägst. I Brasilien uttrycker endast en av sju att de flesta är att lita på.

Ett naturligt experiment utifrån familjebakgrund

Om man frågar personer om deras tillit, hälsa, och välbefinnande så är det sannolikt så att de med hög tillit också mår bra och har det gott ställt. Kan man då dra slutsatsen att det är tilliten som lett till deras välbefinnande? Det är så klart möjligt men det kan också vara så att de i god hälsa och med högre inkomster uttrycker hög tillit eftersom det gått bra för dem. På liknande sätt kan de med dålig hälsa och mindre välbefinnande uttrycka misstänksamhet mot människor i allmänhet. För att förstå om tillit leder till välbefinnande måste vi gå längre än att studera samvariationen bland individer.

Hur kan problemet med att bestämma orsaksriktningen mellan tillit och välbefinnande lösas? Vi behöver ett mått på tillit som inte kan påverkas av individens välbefinnande. Här kommer barn till invandrare till undsättning då de öppnar upp för ett slags naturligt experiment. De lever alla i samma land och påverkas av samma institutioner och miljö men deras föräldrar har olika bakgrund. Om tillit överförs inom familjen, från förälder till barn, kan tilliten i härkomstlandet användas som ett mått på barnets tillit. Avgörande här är att välbefinnandet hos barnet, som lever i ett annat land än det föräldern föddes i, inte kan påverka tilliten i ett annat land. Om det finns en koppling mellan tilliten i föräldrarnas härkomstland och barnets välbefinnande så måste den kausala riktningen vara från tillit till välbefinnande. Jag har använt den här ansatsen i min forskning.

Första steget i att studera om tillit påverkar välbefinnande är att studera om faktorer i föräldrarnas härkomstland påverkar tilliten hos barnet.

Om så är fallet kan faktorn som påverkar barnets tillit användas som mått på barnets tillit. I andra steget kan faktorn i härkomstlandet relateras till barnets välmående. I nästa sektion studerar jag faktorer på moderns sida och i följande sektion faktorer på faderns sida.

Datan jag använder kommer från European Social Survey. Enkäten genomförs vartannat år med början 2002. Jag studerar 30 länder inklusive de flesta EU länder plus ett antal närliggande länder (t.ex. Norge, Turkiet, Ukraina).

Utmärkande för den här enkäten är att den inkluderar frågor om de medverkande personernas födelseland samt föräldrarnas födelseländer. Det innebär att jag kan identifiera barn till invandrare och vilka länder de härstammar från. Enkäten innehåller även information om tillit, hälsa, utbildning, arbete, och inkomst, utöver demografisk information som ålder och kön.

Jag studerar invandrades vuxna barn, och i genomsnitt är de medverkande personerna 43 år. De liknar den allmänna befolkningen längs observerbara faktorer. De har liknande utbildning och äktenskapsstatus. De har något högre arbetslöshet men också något högre anställningsgrad än den allmänna befolkningen. Det verkar alltså inte som den studerade populationen, barn till invandrare, avviker från den allmänna befolkning nämnvärt. Noterbart är att barnen till invandrare uttrycker lika hög tillit som den allmänna befolkning i genomsnitt, men denna likhet i genomsnitt döljer systematiska skillnader beroende på härkomst vilka jag presenterar nedan.

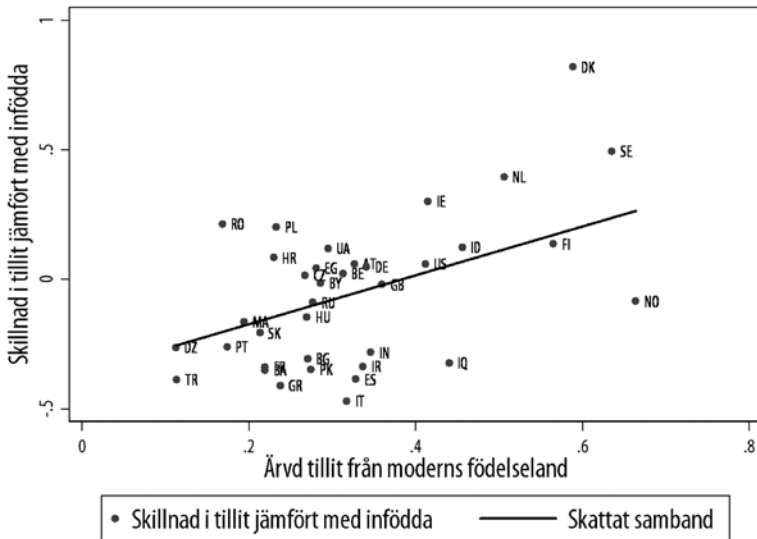
Andelen av befolkningen som uttrycker hög tillit i härkomstlandet kommer från den kombinerade European och World Values Survey. Med hjälp av den enkäten kan jag utöka härkomstländerna till alla världsdelar. Jag kan matcha barn till invandrare i den europeiska enkäten till ett 90-tal härkomstländer i den världsomspännande enkäten.

Tillit inom familjen - moderns roll

Det finns ett starkt positivt samband mellan barnets tillit och andelen som har hög tillit i moderns födelseland. Sambandet illustreras i Figur 1. På den horisontella axeln anges andelen med hög tillit i

moderns födelseland. Datan kommer från den världsomspännande enkätundersökningen World Values Survey. Här mäts andelen som uttrycker hög tillit, så 0,4 anger att 4 av tio i landet uttrycker hög tillit. På den vertikala axeln anges skillnaden i tillit mellan de med ett visst härkomstland och de infödda (som ett genomsnitt över de 29 födelseländerna i studien). Exempelvis innebär 0,5 att barn till invandrade mödrar uttrycker en halv enhets högre tillit än infödda. På den vertikala axeln kommer tillitsmättet från den europeiska enkäten där individer får markera sin tillit på en skala från 0 (lägst tillit) till 10 (högst tillit).

Vi ser i Figur 1 att de med en mor från ett land med hög tillit (t.ex. Sverige, SE i figuren) uttrycker högre tillit än de med en mor från ett

FIGUR 1. SKILLNAD I TILLIT BLAND BARN TILL INVANDRARE OCH ANDEL MED HÖG TILLIT I MODERNIS FÖDELSELAND

Anmärkning: Den horisontella axeln anger andelen som uttrycker hög tillit i moderns födelseland. Den vertikala axeln mäter skillnaden i tillit mellan barn till invandrade med härkomst från ett visst land och infödda i deras födelseland, och skillnaden är beräknad som ett genomsnitt över de 29 födelseländer som studeras.

Källa: Ljunge, Martin (2014), "Trust Issues: Evidence on the Intergenerational Trust Transmission from Children of Immigrants" (*Journal of Economic Behavior and Organization* 106).

lågtrillitsland (t.ex. Portugal, PT i figuren). Det positiva sambandet tyder på att tillit överförs från modern till barnet även då barnet lever i en annan miljö än där modern föddes. Det visar alltså att familjen är viktig för formandet av barnets tillit. En del av tilliten är bestående över generationerna även om barnet befinner sig i en helt annan miljö.

I Figur 1 ser vi sambandet utan att hänsyn tas till andra faktorer. Det är möjligt att barn till föräldrar med härkomst från länder med hög tillit skiljer sig från andra på olika sätt. Jag har i analysen tagit hänsyn till ålder, kön, utbildning, arbetsmarknadsdeltagande, civilstånd och religion. Det påverkar inte det starka sambandet nämnvärt. Det kan ju också vara så att kvinnor som invandrat skiljer sig från andra och att de träffar andra makar. För att beakta skillnader bland föräldrarna har jag tagit hänsyn till moderns och faderns utbildning och om de arbetade när barnet var 14 år. Dessa faktorer påverkar inte sambandet mellan individens tillit och tilliten i föräldrarnas härkomstland. Hög utbildning bland föräldrarna har ett positivt samband med barnets tillit. Det indikerar att ökad utbildning kan ha långsiktigt gynnsamma effekter då det kan öka tilliten i nästa generation.

Har mödrar större inflytande på döttrar än på söner? Jag finner inte belägg för att så är fallet. Den skattade effekten är lite högre för döttrar än för söner men det kan inte uteslutas med någon större säkerhet att effekterna är desamma. Moderns inflytande håller i sig över livet; jag finner ingen skillnad när jag jämför äldre individer med yngre som är närmare barndomen och föräldrarnas starka inflytanden.

Jämförelserna görs inom samma födelseland och mellan individer vars föräldrar har olika härkomstland. Det innebär att alla gemensamma influenser på individens tillit som det politiska systemet och den genomsnittliga tilliten i födelselandet har tagits hänsyn till. En annan sak är om andra faktorer i föräldrarnas härkomstland kan förklara individens tillit. Den genomsnittliga tilliten i ett land har starka samband med ekonomisk utveckling och välfungerande institutioner (se även Bo Rothsteins kapitel i denna bok) så det skulle ju kunna vara dessa faktorer som formar individens tillit i stället för tilliten i föräldrarnas härkomstland.

Jag undersöker influenserna på individens tillit från en rad andra faktorer. Först tar jag hänsyn till den ekonomiska utvecklingsnivån i härkomstlandet, mätt med bruttonationalprodukten per capita. Detta påverkar inte det starka positiva inflytandet från tillit i härkomstlandet och jag finner även stöd för att de vars föräldrar har härkomst från mer utvecklade länder har högre tillit. I nästa steg tar jag även hänsyn till hur demokratiska de politiska institutionerna är (mätt med den s.k. polity2-variabeln). De politiska institutionerna i moderns födelseland har ingen märkbar influens på individens tillit. Jag tar även hänsyn till kvinnors arbetskraftsdeltagande och utbildning i härkomstlandet. Här finner jag att ha en mor från ett härkomstland där fler kvinnor arbetar har en stark positiv influens på individens tillit (men då den faktorn inkluderas är inte ekonomisk utveckling en tydlig influens längre). Inflytandet av tillit i moderns härkomstland förblir en stark positiv influens på individens tillit även då alla de andra faktorerna i härkomstlandet tas hänsyn till.

Den skattade effekten av härkomstlandets tillit är stor. Att öka den ärvda tilliten från Portugals nivå till Sveriges motsvarar mer än den tillitshöjande effekten av en gymnasieutbildning (jämfört med mindre utbildning) eller hälften av en högskoleutbildning. Utbildning är den faktor som mest kraftfullt förutsäger tillit och effekten av härkomstlandets tillit är på samma nivå som dessa faktorer, vilket ger vid handen att den skattade influensen av ärvd tillit är storleksmässigt viktig.

Ett annat sätt att värdera den ärvda tillitens roll är att jämföra den med inflytandet från andra faktorer i härkomstlandet. Om vi relaterar de genomsnittliga tillitsskillnaderna för varje härkomstgrupp till de faktorer i härkomstlandet vi undersökte ovan (förutom tillit var det ekonomisk utveckling, demokrati, kvinnors arbete och utbildning) ser vi att ärvd tillit står för 65 procent av den förklarade skillnaden i tillit. Även det är en stor roll.

Spelar det någon roll i vilket land individen lever eller vilket land modern kommer ifrån? Man kan tänka sig att det spelar roll om anpassningen för barnet i sitt land är till högre eller lägre nivåer jämfört med moderns födelseland. Det kan t.ex. vara så att det går snabbare att anpassa sig till lägre tillitsnivåer. En person med hög

tillit kan snabbt bli bränd av opålitliga individer i ett land med låg tillit, och snabbt lära sig att inte lita på människor i allmänhet. Å andra sidan så aktar sig individer med låg tillit att lita på andra även i miljöer med hög tillit. De får således få lektioner i att det kan löna sig att lita på människor då de håller sig inne i sitt skal och det tar lång tid att anpassa tillitsnivån uppåt.

Jag har delat in individer i två grupper. I den första gruppen är de som är födda i ett land med lägre genomsnittlig tillit än i moderns födelseland (dvs. anpassar sig till lägre nivåer). Den andra gruppen utgör de födda i ett land med högre tillit än i moderns födelseland (dvs. anpassar sig till högre nivåer). Jag skattar sedan överföringen av tillit för båda grupperna. Jag finner en starkare effekt i den senare gruppen vilket kan tolkas som att anpassningen går långsammare där. Det är i linje med argumentet ovan. Skillnaden mellan grupperna är dock inte så stor att vi kan utesluta att den är likadan i båda grupperna. Resultaten ger en indikation på skillnader beroende på födelse- och härkomstland.

Vi kan lära oss ytterligare om hur överföringen av tillit skiljer sig då vi studerar fyra grupper. På både individens och moderns sida delar jag upp länderna baserat på om de har hög eller låg tillit. Sedan skattar jag överföringen av tillit i varje av de fyra grupperna. Födelseländer med hög tillit återfinns främst i norra och västra Europa medan låg tillit finns i södra och östra Europa. Härkomstländer där minst 30 procent har hög tillit klassificeras som högtillitsländer och de med färre som lågtillitsländer.

Jag skattar en stark överföring av tillit för individer födda i högtillitsländer, oavsett härkomst. Effekten är allra starkast för dem med härkomst från länder med låg tillit. För individer födda i länder med låg tillit finns ingen tydlig effekt av tillit i moderns härkomstland oavsett om den var hög eller låg. Mönstret passar beskrivningen ovan. I lågtillitsländer verkar det som individen anpassat sin tillit till den lokala nivån i andra generationen. De starka skattningarna i högtillitsländer visar att det tar lång tid att bygga tillit här, åtminstone två generationer. Den starkare effekten för de med härkomst från lågtillitsländer indikerar även att det tar ännu längre tid för den gruppen.

I nästa steg ändrar jag vad som betraktas som ett härkomstland med hög tillit. Den nya skiljelinjen är att minst 40 procent uttrycker hög tillit. Skattningarna för de fyra grupperna liknar föregående indelning med ett fascinerande undantag. Den starkaste skattningen är nu för gruppen med härkomst från mycket hög tillit som bor i länder med låg tillit. Det visar ett undantag från idén att individer snabbt anpassar sig till låg tillit.

Om tilliten i härkomstlandet är tillräckligt hög överförs den till nästa generation även om barnen lever i en miljö som inte uppmantrar hög tillit. Detta sker genom överföring inom familjen, från moder till barn. Resultatet visar på en extra nytta av att ha mycket hög tillit, som vi har i Skandinavien. Mycket hög tillit kan överleva dramatiska förändringar i omgivningen, pga. familjens viktiga roll i normbildningen, och ger en förklaring till varför vi har en ihållande hög tillit här.

Så här långt har endast tilliten i moderns hemland behandlats. Hur ser det ut på faderns sida? När jag skattar effekten av tillit i faderns härkomstland finner jag en positiv skattning men den är inte stark nog för att rimligen utesluta att den är obefintlig. Det innebär att det inte finns starka bevis för att tilliten i faderns härkomstland har en tydlig effekt på barnets tillit.

Jag har även studerat en modell där tilliten i både moderns och faderns härkomstland ingår. Som tidigare finner jag en stark effekt på moderns sida men ingen tydlig effekt på faderns sida. I den här modellen finner jag även att skillnaden mellan moderns och faderns inflytande är tydlig. Det visar att det finns tydliga skillnader mellan modern och fadern för hur normer som tillit formas i familjen.

Resultatet innebär inte att fäder inte spelar roll i normbildningen. Det är möjligt att fäderna har andra influenser som inte beaktats i analysen här. Fädernas roll är något jag utforskar i nästa sektion.

Tillit inom familjen – faderns roll

På faderns sida finner jag att det är demokratiska institutioner som formar tillit. Individer med fäder från mer demokratiska länder

uttrycker högre tillit än de med fäder från mindre demokratiska länder. Som tidigare diskuterats ger ansatsen en tydlig orsaksriktning från mer demokrati till högre tillit.

Resultatet ger ammunition åt demokratibbyggare. Demokrati kan ses som ett mål i sig självt. Min analys visar att mer demokrati även kan främja tillit; en faktor som kopplats till bättre ekonomisk och social utveckling. Mer demokrati kan alltså få en rad positiva följdverkningar genom att den ökar tilliten. Sådana effekter ger ytterligare argument till att sprida demokratiska institutioner i världen.

Analysen ger också direkt stöd till en av hypoteserna i statsvetarprofessorn Robert Putnams välkända bok *Making Democracy Work* från 1993 där han studerar olika regioner i Italien. Han finner väl fungerande politiska institutioner och hög tillit i norra Italien medan de södra delarna kännetecknas av låg tillit och dåligt fungerande allmänna institutioner. Han tolkar det som att det positiva sambandet mellan tillit och politiska institutioner speglar effekter i båda riktningarna. Jag kan ge belägg åt hypotesen i riktningen från mer demokratiska institutioner till högre tillit.

Jag finner även belägg för att det är befolkningen som spelar roll och inte nödvändigtvis platsen där institutionerna finns geografiskt. De individer jag studerar, barn till invandrare, lever under andra institutioner än där fäderna föddes. Det är alltså inte en effekt av de politiska institutionerna där de finns som jag skattar. Det jag finner är effekten av de politiska institutionerna på individers attityder som sedan överförs inom familjen. Resultaten ger även en fingervisning om hur ihållande effekterna av politiska institutioner är; de fortlever åtminstone i två generationer. Det tar alltså generationer att skaka av sig ett odemokratiskt arv. Det pekar också på vikten av uthållighet i att förverkliga de fulla effekterna av mer demokrati.

I analysen tar jag hänsyn till individuella faktorer som demografiska karaktäristika, utbildning, inkomst och religion. Dessa faktorer har inte någon nämnvärd effekt på den skattade effekten som demokrati i faderns härkomstland på har på en individs tillit. Detsamma gäller föräldrarnas utbildning och arbetskraftsdeltagande.

Mer utvecklade länder tenderar att vara mer demokratiska. För att särskilja influenser av härkomst från länder med högre utveckling

och mer demokrati har jag även tagit hänsyn till bruttonationalprodukten per capita i härkomstlandet. Ekonomisk utveckling i föräldrarnas härkomstland har ingen tydlig influens på tillit medan effekten av demokrati är fortsatt stark. Jag tar också hänsyn till rättsstatens beskaffenhet med samma resultat. Även tillit i härkomstlandet saknar tydlig effekt på faderns sida, till skillnad från moderns sida som tidigare diskuterat.

Ytterligare ett mått på politiska influenser är hur viktigt det anses vara med politik i föräldrarnas härkomstland. Detta mått, som kommer från World Values Survey, visar sig ha en stark positiv influens på barnens tillit tillsammans med demokratiska institutioner som fortsatt har en tydlig influens. Resultatet ger ytterligare bränsle åt analysen att politiska influenser är viktiga för skapandet av tillit då endast de två variabler som mäter politik är tydliga effekter.

Då många europeiska länder har högsta värdet på demokratimåttet skulle man kunna ana att dessa ligger bakom resultatet. Jag studerar sambandet för alla härkomstländer förutom de mest demokratiska för att undersöka detta. Modellen inkluderar alla de nämnda faktorerna i härkomstlandet. Endast demokratimåttet visar sig ha en stark influens på tillit när jag studerar länder som inte har det högsta värdet på demokratimåttet. Det stärker analysen att det är de politiska institutionerna som fortsatt är den tydliga faktorn även i det här fallet.

Tillit främjar hälsa

Så här långt har vi diskuterat hur tillit formas genom olika influenser på moderns och faderns sida. På moderns sida är den starka faktorn tillit i härkomstlandet medan på faderns sida är det graden av demokrati i härkomstlandet. Har då tilliten någon inverkan på vilka val människor gör och hur de mår? Jag har studerat flera aspekter av hur människor betar sig och deras välbefinnande och relaterat det till tillit. Nedan fokuserar jag på influenserna på moderns sida.

Först studerar jag individens hälsa. Det främsta måttet är självupplevd hälsa, vilket mäts med en fråga i enkätundersökningen

jag studerar. Individens får frågan om hur han eller hon upplever sin hälsa i allmänhet. De fem svarsalternativen är mycket bra, bra, ganska god, dålig, och mycket dålig. De flesta säger att deras hälsa är bra (2 av 5) eller mycket bra (1 av 4).

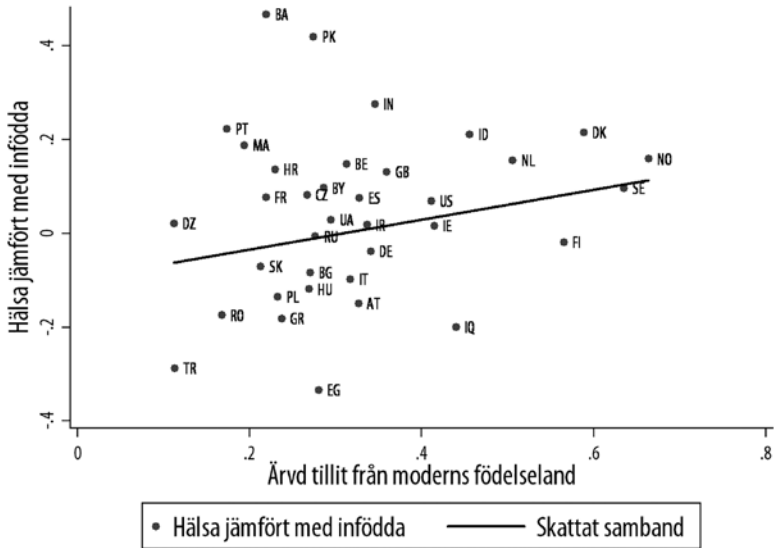
De med en moder från högtillitsland uttrycker bättre hälsa än de med en moder från ett land med låg tillit. Metoden är densamma som när jag studerade hur tillit överförs mellan generationerna. Jag studerar barn till invandrare och relaterar deras självupplevda hälsa till tilliten i härkomstlandet på moderns sida.

Det positiva sambandet mellan tillit och hälsa illustreras i Figur 2. På den horisontella axeln ges andelen av befolkningen som uttrycker hög tillit i moderns födelse-land (precis som i den tidigare figuren). På den vertikala axeln anges skillnaden i självupplevd hälsa mellan barn till invandrare med en given härkomst och infödda (skillnaden är ett genomsnitt över de 30 europeiska länder där barnen lever).

Det positiva sambandet i Figur 2 visar att de vars mödrar har härkomst från länder med hög tillit uttrycker bättre hälsa än de vars mödrar har sitt ursprung i lågtillitsländer. Vad innebär sambandet? Som vi tidigare sett är tilliten i moderns härkomstland ett mått på individens tillit. Denna bestående del av en individs tillit, mätt genom tilliten i moderns härkomstland, kan alltså se som en orsak bakom individens bättre hälsa. En stor fördel med ansatsen att studera barn till invandrare, som tidigare diskuterats, är att den ger en tydlig orsaksriktning från tillit till hälsa. Det är inte rimligt att en individs hälsa påverkar den genomsnittliga tilliten i ett annat land.

Jag har även undersökt om sambandet mellan tillit och hälsa kan förklaras med individuella faktorer som ålder, utbildning och civilstånd. God hälsa korrelerar positivt med hög utbildning, arbete, gift civilstånd, och åtminstone medelhög inkomst. Jag finner att sambandet mellan tillit och hälsa finns kvar även då de individuella faktorerna tas hänsyn till.

Föräldrarnas utbildning och arbetsmarknadsdeltagande (då individen är 14 år) har även beaktats. Hög utbildning hos fadern har ett starkt samband med individens hälsa. Sambandet mellan tilliten i moderns hemland och hälsa är fortsatt stark också i det här fallet.

FIGUR 2. SKILLNAD I HÄLSA BLAND BARN TILL INVANDRARE OCH ANDEL MED HÖG TILLIT I MODERNIS FÖDELSELAND

Anmärkning: Den horisontella axeln anger andelen som uttrycker hög tillit i moderns födelseland. Den vertikala axeln mäter skillnaden i hälsa mellan barn till invandrare med härkomst från ett visst land och infödda i deras födelseland, och skillnaden är beräknad som ett genomsnitt över de 30 födelseländer som studeras.

Källa: Ljunge, Martin (2014), "Social Capital and Health: Evidence that Ancestral Trust Promotes Health among Children of Immigrants" (*Economics & Human Biology* 15).

Jag undersöker även om andra faktorer i föräldrarnas härkomstland relaterar till individens hälsa. Tillit har som tidigare nämnts ett tydligt samband med ekonomisk utveckling. Jag använder bruttonationalprodukten per capita som mått på ekonomisk utveckling, men den har ingen tydlig inverkan på individens hälsa medan effekten av tillit i moderns härkomstland är fortsatt stark. Det kan också vara så att länder skiljer sig åt vad gäller hur de rapporterar sin självupplevda hälsa. Det skulle till exempel kunna vara så att i länder med hög tillit så har man också en mycket hög självupplevd hälsa, och att det är den självupplevda hälsan snarare än tillit som påverkar individens tillit. Jag finner dock att den genomsnittliga självupplevda

hälsan i föräldrarnas härkomstland har en otydlig influens på individens hälsa men att tilliten fortsatt är en stark faktor.

Utöver självupplevd hälsa tar jag också hänsyn till objektiva hälso-mått i ursprungslandet. Jag använder tre breda mått; genomsnittlig förväntad livslängd, spädbarnsdödlighet, och sannolikheten att ett barn dör innan 5-årsdagen. Inget av dessa mått har en tydlig relation till individens hälsa då jag tar hänsyn till tillit i moderns ursprungsland som har en stark influens på hälsan.

Jag har även tagit hänsyn till institutionella faktorer. Högtillits-samhällen tenderar att kännetecknas av mer jämlik inkomstfördelning, en fungerande rättsstat, och mer demokratiska politiska institutioner. Man skulle kunna tro att dessa faktorer har en inverkan på individers hälsa. I synnerhet inkomstjämlighet och hälsa har debatterats intensivt efter forskarna Richard Wilkinsons och Kate Picketts bok *Jämlikhetsanden*, som kom 2009 och argumenterar att mer jämlikhet främjar hälsa. Jag använder två mått på inkomstjämlighet, Gini koefficienten och kvoten mellan inkomsterna hos den rikaste och fattigaste femtedelen av befolkningen (Gini-koefficienten används mera allmänt medan kvoten föredras av författarna till *Jämlikhetsanden*). Jag finner inte någon tydlig effekt av ekonomisk ojämlikhet i föräldrarnas härkomstland med något av måtten, medan tillit i moderns härkomstland är en stark influens som tidigare. Det indikerar att om det finns en effekt av ekonomisk ojämlikhet på hälsa så är effekten inte ihållande över generationerna.

Även de andra två institutionella faktorerna, rättsstatens beskaffenhet (mättet är från Worldwide Governance Index sammanställt av Världsbanken) och graden av demokrati (mätt enligt polity2-variabeln från Polity IV projektet), saknar tydliga samband med individens hälsa. Tillit är fortsatt en stark faktor. Ett mjukare mått relaterat till tillit är lycka. Jag finner inget samband mellan lyckoni-vån i härkomstlandet och individens hälsa, medan influensen av tillit är fortsatt stark.

Jag studerar även ett mer objektiva mått på hälsa. European Social Survey-enkäten frågar om individen är hindrad i sin vardag av någon sjukdom eller liknande. Jag finner att färre bland de med hög tillit uttrycker att deras vardag är hindrad av hälsoproblem. Det visar att

effekten av tillit inte enbart verkar på den självupplevda hälsan utan också har effekter på ett objektivt uttryck för god hälsa.

Hur kan tillit påverka ens hälsa? Det finns många möjliga vägar. Tillitsfulla individer kan ha en större benägenhet att söka vård från hälsovården och de kan vara mer benägna att följa läkares ordinationer. De med högre tillit kan också ha större sociala nätverk där man kan ta del av information kring god hälsa. Nätverk kan även fungera genom att uppmuntra hälsosamt leverne om det är något som värderas i kretsen. Tillit kan också påverka individuella val som är riskfaktorer bakom hälsa. Utbildning, t.ex., har en stark positiv relation till hälsa. Om tillit påverkar utbildning så kan det förklara en del av det positiva sambandet mellan tillit och hälsa. Som jag diskuterar i nästa sektion finner jag att tillit främjar en rad faktorer som har ett positivt samband med hälsa. Det innefattar utbildning, arbete, yrkesstatus och inkomst.

Tillit främjar arbetsutbud, utbildning och välstånd

Den tidigare litteraturen har funnit belägg för att tillit höjer den ekonomiska utvecklingsnivån. Guido Tabellinis studie från 2010 baseras på jämförelser av europeiska regioner medan Yann Algan och Pierre Cahucs studie från 2010 jämför främst europeiska länder. Det har främst argumenterats att hög tillit främjar tillväxt genom en effekt på hela samhället. Det är bra för den ekonomiska utvecklingen om överenskommelser kan göras med handskakningar i stället för genom långa avtal och ingripande från rättsväsendet. Alla i ett högtillitssamhälle tjänar på att alla andra har hög tillit.

Jag finner dock något slående utöver detta: din tillit påverkar dina val och i slutändan ditt ekonomiska välstånd. Det finns alltså en effekt på individen av hans egen tillit. På liknande sätt som jag studerat hur hälsa påverkats av ärvd tillit så har jag analyserat ett antal individuella val. Jag relaterar individens val till tilliten i moderns härkomstland.

Hur kan tillit påverka individens val? Man har funnit att de med en hög tillit är mer benägna att ta risker och tycker mindre illa om att

misslyckas än de med låg tillit. Dessa inställningar till risk indikerar ett optimistiskt karaktärsdrag. De med hög tillit är mer benägna att ta risker och om det inte går vägen så är det inte så illa. Det innebär att tröskeln för att göra olika investeringar är lägre hos de med högre tillit än hos de med lägre tillit. Investeringar med osäkra utfall inbegriper att utbilda sig, ta ett jobb och starta ett företag. De med hög tillit gör oftare dessa språng och provar något okänt.

Lönar det sig att vara optimist med hög tillit? Det behöver det så klart inte om de blåögda optimisterna gör val som oftast misslyckas. Så blåögda verkar dock inte optimisterna vara. Jag finner att de med hög tillit har högre välstånd än de med låg tillit. Det tyder på att det i genomsnitt lönar sig att göra dessa hoppfulla språng.

Med samma ansats som tidigare studerar jag en rad viktiga val. Jag jämför de val som barn till invandrare i ett land gör och relaterar dem till tilliten i moderns födelseland. Genom att jämföra individer inom samma land tar jag hänsyn till alla faktorer som påverkar alla i landet, t.ex. utbildningssystemet och arbetsmarknadsregler. Individerna skiljer sig genom mödrarnas härkomst från länder med olika tillit. Det ger en tydlig orsaksriktning från tillit till valen individen gör, då deras val inte kan påverka den genomsnittliga tilliten i härkomstlandet.

Jag finner att de med hög tillit har högre sannolikhet att arbeta en given vecka. De har också en lägre sannolikhet att vara arbetslösa eller pensionerade. Det innebär att de med högre tillit arbetar mer och är pensionerade en kortare tid än de med låg tillit. Vad gäller arbetslöshet finner jag inte bara att den är lägre en given vecka för de med hög tillit. Även längre arbetslöshetsperioder är mindre vanliga bland individer med högre tillit. Det gäller både arbetslöshetsperioder på minst tre och tolv månader. Om vi beaktar en ökning av tilliten med en standardavvikelse så innebär det en minskning av risken för en minst ettårig arbetslöshetsperiod med en fjärdedel.

Även utbildning påverkas positivt av tillit. De med härkomst från högtillitsländer har mer humankapital än de med lågtillitsursprung. De med hög tillit finner även användning för utbildningen i högre grad än de med låg tillit. Tillitsfulla individer arbetar i yrken som brukar kräva högre utbildning. Resultatet följer inte av att de har

högre utbildning då utbildningsnivån tas hänsyn till i yrkesjämförelsen. Givet en utbildningsnivå så arbetar de med hög tillit i mer kvalificerade yrken.

Personer med hög tillit arbetar även i yrken där den anställde har större inflytande över hur arbetet organiseras. Det tyder på att arbetare med hög tillit ges mer autonomi, vilket möjliggör en kreativitet från individens sida vilket kan leda till högre produktivitet. Självständigheten möjliggör för den anställde att använda sin specifika kunskap om arbetssituationen för att utföra arbetet på bästa sätt.

Vi har nu sett hur tillit påverkar en rad individuella val. Den tillitsfulla individen tar dessa språng, men ökar det hennes välstånd? Jag finner att så är fallet. De med hög tillit har högre inkomst än de med låg tillit. De val som påverkats av den högre tilliten summerar alltså till en högre inkomst. De skattade effekterna är storleksmässigt betydelsefulla. Om vi tänker oss en förändring i den ärvda tilliten från den minsta möjliga till den högsta så motsvarar det den välståndshöjande effekten av en högskoleutbildning jämfört med mindre än en gymnasieexamen. En förändring av tilliten med en standardavvikelse motsvarar en tredjedel av den välståndshöjande effekten en gymnasieexamen jämfört med mindre utbildning.

Jag har tagit hänsyn till en lång rad andra faktorer i föräldrarnas ursprungsland som skulle kunna förklara individernas val och välstånd. Härkomstlandets ekonomiska utvecklingsnivå eller dess ekonomiska och politiska institutioner kan inte förklara individernas val och inkomst, medan tillit fortsatt är en stark faktor även när dessa aspekter beaktas. Också mjukare influenser har studerats, och jag har tagit hänsyn till genomsnittlig lyckonivå, arbetsnormer, familjeband, personlighetsdrag, humankapital och individualism i föräldrarnas ursprungsland. Dessa påverkar inte den starka inverkan som tillit har på inkomst och val. I de allra flesta fall har dessa alternativa influenser ingen tydlig koppling till individens utfall. Tilliten är speciell. Den har en stark inverkan på en rad viktiga val och välstånd, och som vi såg i föregående avsnitt också en positiv effekt på hälsa.

Relaterat till inkomstens nivå har jag även studerat den huvudsakliga inkomstkällan. Det framkommer då att det är vanligare med arbete som den huvudsakliga inkomstkällan för dem med hög tillit.

De med låg tillit har till större del inkomst från pension, a-kassa eller andra transfereringar. Intressant nog kan jag här skilja mellan arbetsinkomst från anställning och från företagande. Jag finner att de med hög tillit till större grad har företagande som huvudsaklig inkomstkälla. Det visar att de med hög tillit inte bara tar steget att starta ett företag utan att de också är framgångsrika då företaget är dess huvudinkomst.

Främja tillit - en viktig uppgift för EU och medlemsstaterna

Min forskning har visat hur tillit är en viktig faktor bakom individers hälsa och välbefinnande. De med större tillit har högre utbildning, friare och mer kvalificerade jobb, högre arbetsutbud, högre inkomster och bättre hälsa. Resultaten indikerar att hälsa och välbefinnande i EU kan förbättras om tilliten ökar. Här finns en viktig roll för EU och medlemsstaterna. De kan aktivt verka för att höja tilliten bland medborgarna, och på så vis långsiktigt minska välfärdsgapet inom och mellan EU-länderna. Jag har redan diskuterat några faktorer som kan öka tilliten. En faktor är de politiska institutionerna. Jag har funnit att mer demokrati främjar tillit. Att demokratisera EU är en fråga som diskuteras flitigt. Min forskning om tillit pekar på en faktor som väger för att demokratisera EU mer. En utveckling mot demokrati kan öka tilliten hos medborgarna, vilket i sin tur har goda konsekvenser för inkomster och välbefinnande.

Den andra faktorn jag diskuterat är utbildning, som har ett starkt positivt samband med tillit. Det gäller som vi sett både den egna och föräldrarnas utbildningsnivå. Att främja utbildning har många positiva aspekter, varav en är att den kan öka tilliten. Både demokratisering och ökad utbildning är faktorer som pekar på den långa processen det är att öka tilliten i samhället. Vi ser effekterna i flera generationer då barnen påverkas av föräldrarnas erfarenheter. Det tar alltså lång tid innan hela effekten av förändringar visar sig.

Forskningen har även visat på andra faktorer som främjar tillit. I allmänhet framträder mönstret att tillit främjas av mer sociala

interaktioner på lika villkor och mindre hierarkiska institutioner. Ett exempel är undervisningsmetoder. En studie från 2013 skriven av Yann Algan, Pierre Cahuc och Andrei Shleifer finner lägre tillit hos elever som undervisats med mer hierarkiska metoder av typen katederundervisning. Högre tillit uttrycks av dem som lär sig med hjälp av mindre hierarkiska metoder, t.ex. mer grupparbeten och diskussioner.

Ett mycket intressant experiment har genomförts i Montreal i Kanada och beskrivs i ett arbetspapper från 2014 av ekonomerna och psykologerna Yann Algan, Elisabeth Beasley, Frank Vitaro, och Richard Tremblay. Där erbjöds ett hundratal pojkar i riskzonen ett program med träning i sociala färdigheter under de första skolåren. Det involverade en rad träningsmoment kring hur man agerar i grupp, tolkar andras avsikter och hanterar frustration. Även föräldrarna deltog i olika moment. Intressant nog fanns även en kontrollgrupp som inte fick något extra stöd utöver vad som erbjuds normalt. Både pojkarna som fick det extra stödet och de som inte fick det har följts genom skolgången och början på vuxenlivet. Grupperna har dramatiskt olika utfall. De som fick den sociala träningen har utbildat sig mer, jobbar mer, och har mycket mindre risk att sitta i fängelse. Intressant nog kan forskarna hänföra en stor del av de bättre utfallen till en högre tillit. Det gäller i synnerhet de ekonomiska utfallen. Resultaten från experimentet med social färdighetsträning är högintressanta och liknande social träning bör implementeras i EU:s medlemsstater, gärna även med en kontrollgrupp så att utbildningen kan utvärderas.

Det här är kanske den enskilt viktigaste åtgärden som medlemsländerna kan genomföra för att minska skillnaderna i välbefinnande och hälsa inom länderna. Fokus är på barn i riskzonen med olika typer av beteendemässiga tendenser. Många har en utmanande familjebakgrund. Det är barn som löper stor risk att slås ut på en mer krävande arbetsmarknad och i stället kan hamna i kriminalitet. Om de här barnen kan lära sig avgörande livsfärdigheter som att umgås i grupp och hantera frustration, så ökar deras chanser att utbilda sig, etablera sig på arbetsmarknaden och ha välfungerande relationer. Detta är helt i linje med den nya forskning som studerar hur interventioner under

uppväxten påverkar icke kognitiva färdigheter som uthållighet och samvetsgrannhet, och hur det i sin tur påverkar individers val.

Om vi återgår till faktorer som påverkar tillit så har andra forskare studerat regleringar på det ekonomiska området. De argumenterar för att mer regleringar är ett uttryck för misstro, då regleringarna efterfrågas för att skydda individen mot att utnyttjas av företagare. Det finns ett starkt empiriskt samband mellan låg tillit och efterfrågan av statliga ingripanden på det ekonomiska området. Det är t.ex. svårare att starta ett företag i länder med låg tillit. Forskare har även argumenterat för, och visat belegg för, att mer omfattande ekonomiska regleringar skadar tilliten i samhället. Bland studierna på området kan nämnas den av Niclas Berggren och Henrik Jordahl från 2006 och studien av Philippe Aghion och medförfattare från 2010.

För att minska skillnader i hälsa och välbefinnande, både som ett resultat av krisen men även underliggande strukturella faktorer, så är det extra viktigt att öka tilliten hos de mer misstänksamma. Om vi kan öka tilliten hos dem där den är lägst kan deras hälsa och välbefinnande förbättras i enlighet med forskningen som diskuterats i det här kapitlet. Att höja tilliten hos gruppen kan även ha effekter av typen ringar på vattnet då det kan öka den genomsnittliga tillitsnivån i samhället, vilket kan gynna alla.

Vikten av att öka tilliten, i synnerhet bland dem med låg tillit, gäller både inom medlemsländerna och mellan länderna. Det finns grupper med låg tillit i alla länder, och att öka den i dessa grupper är en viktig uppgift i varje land. Även mellan medlemsländerna finns stora skillnader, både södra och östra Europa har lägre tillit än de norra och västra delarna. Det är också så att den ekonomiska krisen har slagit hårdare i södra och östra Europa. Det är således extra viktigt för dessa länder att öka tilliten som ett sätt att motverka effekterna av krisen på välbefinnande och välmående.

Man kan ju tycka att det vore lätt att öka tilliten i länder med låg tillit, då utgångsnivån är låg. Det är dock viktigt att komma ihåg att låg tillit i ett samhälle ofta är en självuppfyllande jämvikt. Hela samhället kan vara byggt kring föreställningen att folk i allmänhet inte är att lita på. Föräldrar lär sina barn att vara misstänksamma.

Allmänna institutioner kan vara utformade med utgångspunkten att folk inte är pålitliga. Medborgare tror inte att allmänna medel kommer till god användning. Det kan finnas korrupktion. Det krävs ett helhetsgrepp för att förändra sådana samhällen. Det kräver också en långsiktighet och en uthållighet i arbetet med att höja tilliten.

Nu är det inte så att riktade reformer, som t.ex. social träning under de första skolåren, är utan effekt. De kan som sagt ha stora effekter på individens välmående. Men det finns stora samordningsvinster för samhället att inhämta om flera reformer samverkar. Genom att genomföra reformer för att öka tilliten på olika områden kan man skapa en självförstärkande god spiral där tilliten ökar i hela samhället. Ökad demokrati kan, som jag diskuterat, öka tilliten. Samtidigt kan allmänna institutioner reformeras med ökad transparens och fokus på att använda skattemedel effektivt. En effektiv förvaltning av allmänna resurser leder till högre tillit bland medborgarna enligt vad Bo Rothstein diskuterar i nästa kapitel av den här boken. Samtidigt kan utbildningsmetoderna reformeras för att innehålla mycket horisontell inläring (som diskussioner och grupparbete) om så inte redan är fallet. Ekonomiska regleringar kan göras mindre hierarkiska.

Poängen är att om en reform för att öka tilliten lyckas, så ökar det sannolikheten för att tillitshöjande reformer på andra områden lyckas. Om sådana processer skulle kunna påbörjas i lågtillitsländer så vore mycket vunnet. Man får dock komma ihåg att det finns betydande utmaningar i att sätta igång och upprätthålla en positiv tillitsspiral. Samtidigt är vinsterna många då hög tillit bidrar till en högre ekonomisk och social utveckling. Jag har funnit att individer med hög tillit utbildar sig mer, arbetar mer, har mer självständiga och kvalificerade yrket, i högre grad är företagare, tjänar mer och mår bättre.

Min forskning har även visat att det finns mekanismer som skyddar den höga tilliten mot influenser av låg tillit, då familjer med hög tillit behåller den även i lågtillitsmiljöer. Det pekar på ytterligare en fördel med att uppnå hög tillit i samhället. Det är inte bara låg tillit som är självförstärkande, utan det är även hög tillit.

Källor och litteratur

Kapitlet baseras främst på fyra forskningsartiklar jag skrivit. Studien om hur tillit formas med influenser på moderns sida, framförallt tillitnivån i härkomstlandet, är publicerad i tidskriftsartikeln ”Trust Issues: Evidence on the Intergenerational Trust Transmission from Children of Immigrants” (*Journal of Economic Behavior and Organization* 106, 2014). Analysen på faderns sida, där demokrati är den viktiga faktorn, är publicerad i tidskriftsartikeln ”Social Capital and Political Institutions: Evidence that Democracy Fosters Trust” (*Economics Letters* 122:1, 2014). Avsnittet om hur tillit främjar hälsa baserar sig på artikeln ”Social Capital and Health: Evidence that Ancestral Trust Promotes Health Among Children of Immigrants” (*Economics and Human Biology* 15, 2014). Studien av hur tillit påverkar arbetsutbud, utbildning, yrke och inkomst är ett arbetspapper vid Institutet för Näringslivsforskning, ”Social Capital and Economic Choices: Evidence that Trust Increases Labor Supply, Human Capital, and Occupational Status” (IFN mimeo, 2014).

För fördjupade studier om hur tillit påverkar ekonomisk utveckling på regionnivå i Europa så hänvisar jag till Guido Tabellinis artikel ”Culture and Institutions: Economic Development in the Regions of Europe” (*Journal of the European Economic Association* 8:4, 2010). För en intressant studie på landsnivå se Yann Algan och Pierre Cahucs artikel ”Inherited Trust and Growth” (*American Economic Review* 100:5, 2010).

För en bredare översikt av området tillit och ekonomisk utveckling hänvisas till Yann Algan och Pierre Cahucs kapitel ”Trust, Growth and Well-being: New Evidence and Policy Implications” i *Handbook of Economic Growth* (Oxford: North-Holland, 2014). En översikt av den teoretiska och empiriska litteraturen inom överföring av kulturella attityder och normer ges av Alberto Bisin och Thierry Verdier i kapitlet ”The Economics of Cultural Transmission and Socialization” i *Handbook of Social Economics* (Amsterdam: North-Holland, 2012). I samma volym skriver även Rachel Fernandez ett kapitel om ansatsen att studera barn till invandrare, under titeln ”Does Culture Matter?”.

Studien om träningen av sociala färdigheter i Montreal är skriven av Yann Algan Elisabeth Beasley, Frank Vitaro, och Richard E. Tremblay. Den finns som ett arbetspapper med titeln ”The Long-Term Impact of Social Skills Training at School Entry: A Randomized Controlled Trial” (Sciences Po mimeo, 2013). För en lättillgänglig översikt av forskningen kring icke kognitiva färdigheter hänvisar jag till boken *How Children Succeed* av Paul Tough (Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2012).

Analysen av undervisningsmetoder har titeln ”Teaching Practices and Social Capital” (*American Economic Journal: Applied Economics* 5:3, 2013). Författarna är Yann Algan, Pierre Cahuc och Andrei Shleifer. Två studier som analyserar sambanden mellan tillit och ekonomiska regleringar är ”Free to Trust” skriven av Niclas Berggren och Henrik Jordahl (*Kyklos* 59:2, 2006) och ”Regulation and Distrust” av Phillipe Agion, Yann Algan, Pierre Cahuc och Andrei Shleifer (*Quarterly Journal of Economics* 125:3 2010).

Min forskning som presenterats i kapitlet har genomförts med stöd från Forte, (anslag 2012:1261), Vetenskapsrådet (anslag 2012-643), och Riksbankens Jubileumsfond (anslag P2007-0468:1-E).

Nedan finns länkar till mina artiklar som är fritt tillgängliga (Open Access):

Tillit – om moderns roll: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jebo.2014.07.001>

Tillit – om faderns roll: <http://dx.doi.org/10.1016/j.econlet.2013.10.031>

Tillit och hälsa: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ehb.2014.09.001>